ePublishing

Byzantina Symmeikta

Vol 21, No 1 (2011)

BYZANTINA SYMMEIKTA 21

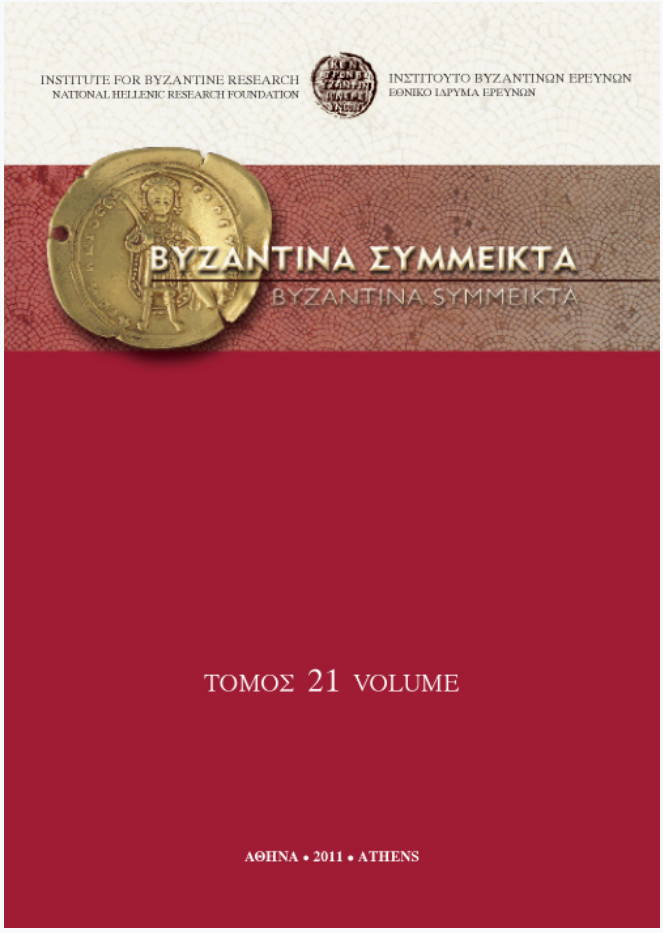

Βιβλιοκρισία του: V. SYROS, Die Rezeption der aristotelischen politischen Philosophie bei Marsilius von Padua. Eine Untersuchung zur ersten Diktion des Defensor pacis [Studies in Medieval and Reformation Traditions, ed. by A. C. Gow, v. 134], Leiden, 2007

Στυλιανός ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: 10.12681/byzsym.1058

Copyright © 2014, Στυλιανός ΛΑΜΠΑΚΗΣ

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Σ. (2012). Βιβλιοκρισία του: V. SYROS, Die Rezeption der aristotelischen politischen Philosophie bei Marsilius von Padua. Eine Untersuchung zur ersten Diktion des Defensor pacis [Studies in Medieval and Reformation Traditions, ed. by A. C. Gow, v. 134], Leiden, 2007. *Byzantina Symmeikta*, *21*(1), 397–399. https://doi.org/10.12681/byzsym.1058

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 23/08/2025 10:23:12

V. Syros, *Die Rezeption der aristotelischen politischen Philosophie bei Marsilius von Padua. Eine Untersuchung zur ersten Diktion des* Defensor pacis [Studies in Medieval and Reformation Traditions, edited by Andrew Colin Gow, volume 134], Brill, Leiden-Boston 2007, σσ. X+364 (ISSN 1573-4188)

Ἐκτενέστατη καὶ ἐνδελεχέστατη ἔρευνα γιὰ τὴν ἐπιρροὴ τῆς πολιτικῆς σκέψης τοῦ Ἀριστοτέλη στὸ ἔργο *Defensor pacis* τοῦ ἰταλοῦ ἰατροφιλοσόφου καὶ πανεπιστήμονα Marsilio dei Mainardini, περισσότερο γνωστοῦ ὡς Marsilio da Padova (1270/1290-1342 περίπου). Ἐκπονήθηκε ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ καθηγητῆ J. Miethke καὶ ὑποβλήθηκε τὸ 2003 ὡς διατριβὴ στὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελβέργης.

Στὴν εἰσαγωγὴ (σσ. 1-14) ἐκτίθενται οἱ εἰδικότεροι στόχοι τῆς μελέτης καὶ παρέχεται τὸ γενικὸ διάγραμμα τῆς ἐργασίας. Ἡ βιβλιογραφία γιὰ τὴν πολιτικὴ θεωρία τοῦ Marsilio εἶναι ἐκτενέστατη, δὲν ὑπῆρχε ὅμως μελέτη ποὺ νὰ ἐξετάζει συγκριτικὰ τὰ *Πολιτικὰ* τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τὸ βασικὸ ἔργο τοῦ ἰταλοῦ στοχαστῆ, τὴν πραγματεία *Defensor pacis* (ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1324). Ἡ συγκεκριμένη πραγματεία ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ κορυφαῖα κείμενα πολιτικῆς σκέψης τοῦ Μεσαίωνα. Θεωρήθηκε πρωτοποριακὴ καὶ ἐπαναστατικὴ γιὰ τὴν ἐποχή της, καθὼς μεταξὺ ἄλλων ἔθεσε σὲ ἀμφισβήτηση τὴν ἀξίωση νὰ ἀναμειγνύεται ἡ παπικὴ ἐξουσία στὰ «κοσμικὰ» ζητήματα, μὲ συνέπεια νὰ καταδικασθεῖ ὁ συγγραφέας ὡς αἱρετικός τὸ 1327 ἀπὸ τὸν πάπα Ἰωάννη XXII.

Τὸ πρῶτο τμῆμα τοῦ βιβλίου (σσ. 17-44) ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο σύντομα κεφάλαια, ποὺ τοποθετοῦν τὸν Marsilio da Padova στὰ πολιτικο-κοινωνικὰ συμφραζόμενα τῆς ἐποχῆς του: μὲ συντομία, χωρὶς ὅμως νὰ παραλείπεται κάτι σημαντικό, ἐπιχειρεῖται ἀναφορὰ στοὺς βασικοὺς

σταθμοὺς τῆς σταδιοδρομίας τοῦ Marsilio, καθὼς καὶ στὰ ἄλλα ἔργα του· σκιαγραφεῖται ἐπίσης τὸ πνευματικό του περιβάλλον καὶ ἡ σχέση του μὲ τὸν προουμανιστικὸ κύκλο τῆς Padova, ἰδιαιτέρως μὲ τὸν ποιητὴ καὶ ἱστοριογράφο Albertino Mussato (1261-1329) καὶ τὸν ἑλληνομαθὴ καὶ ἀραβομαθὴ ἰατροφιλόσοφο Pietro d'Abano (1257-1316 περίπου). Ὁ τελευταῖος ὡς γνωστὸν εἶχε παραμείνει καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη μεταξὺ 1270 καὶ 1290. Ἂν καὶ δὲν εἶναι γνωστὲς λεπτομέρειες γιὰ τὴν σχέση του μὲ τοὺς βυζαντινοὺς λογίους ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ὡστόσο γνωρίζουμε ὅτι ἐντόπισε χειρόγραφα ἰατρικῶν πραγματειῶν, τὶς ὁποῖες μετέφρασε στὰ λατινικά. Τὸ τμῆμα αὐτὸ συμπεριλαμβάνει καὶ σύντομη ἀναφορὰ στὸν ἰατρὸ καὶ σχολιαστὴ τοῦ Ἀριστοτέλη Jean de Jandun (1285/89-1328), ὁ ὁποῖος παλαιότερα ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶχε συνεργασθεῖ μὲ τὸν Marsilio στὴν συγγραφὴ τοῦ ἔργου *Defensor pacis* καὶ εἶχε καταδικασθεῖ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν πάπα.

Στὸ δεύτερο κεφάλαιο (σσ. 45-62), τὸ ὁποῖο ἐπίσης ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο σύντομες ἑνότητες, ἀναλύονται οἱ μεθοδολογικὲς προϋποθέσεις τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας τοῦ ἰταλοῦ στοχαστῆ. Ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη, ποὺ χρησιμοποίησε πλούσιο ὑλικὸ βασισμένο στὴν ἐμπειρικὴ ἔρευνα γιὰ νὰ ὑποδείξει ἕνα γενικὸ θεωρητικὸ πρότυπο, ὁ Marsilio θέλει νὰ καταδείξει τὶς αἰτίες ποὺ προκάλεσαν τὴν «νόσο» τῆς ἐποχῆς του, καὶ ὡς «νόσο» θεωρεῖ τὴν σύγκρουση κοσμικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία προκαλεῖ ἀναταραχὲς καὶ θέτει σὲ κίνδυνο τὴν εἰρήνη: ἡ προάσπιση καὶ ἡ διατήρησή της (ἐξ οὗ καὶ ὁ τίτλος τῆς πραγματείας) εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν εὐημερία κάθε «κρατικοῦ» σχηματισμοῦ. Ὁ «κρατικὸς» μηχανισμὸς παραλληλίζεται ἀπὸ τὸν Marsilio μὲ ἕναν ζωντανὸ ὀργανισμὸ: ὅπως ἡ φυσικὴ ὑγεία εἶναι προϋπόθεση γιὰ τὴν εὐζωΐα τοῦ ἀτόμου, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ εὐημερία τοῦ «κρατικοῦ» ὀργανισμοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴ συνύπαρξη τῶν μελῶν του. Εἶναι εὐνόητο ὅτι στὴν συλλογιστικὴ αὐτὴ καὶ στὴν εὐρύτατη χρήση τῶν «βιολογικῶν» μεταφορῶν (βλ. καὶ τὸ παράρτημα, στὶς σσ. 287-291) ἔχει συντείνει καὶ ἡ ἰατρικὴ παιδεία τοῦ Marsilio, καθὼς καὶ ἡ μαθητεία του κοντὰ στὸν Pietro d'Abano.

Τὸ τρίτο καὶ ἐκτενέστερο τμῆμα (σσ. 63-279) εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἐξέταση τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς πολιτικῆς θεωρίας τοῦ Marsilio. Ὑποδιαιρεῖται σὲ πέντε κεφάλαια: 1. Ἡ διαμόρφωση (σσ. 63-99) καὶ 2. Ἡ ὀργάνωση τῆς πολιτικῆς κοινότητας (σσ. 101-141). 3. Ἡ θεωρία τῶν

πολιτευμάτων (σσ. 143-170). 4. Ἡ θεωρία περὶ νόμων (σσ. 171-220). 5. Ἡ διακυβέρνηση τῆς πολιτικῆς κοινότητας (σσ. 221-279). Κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ κεφάλαια αὐτὰ ὑποδιαιρεῖται ἐπίσης σὲ μικρότερες θεματικὲς ἑνότητες. Μὲ ἀφετηρία τὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο καὶ τὴν λατινικὴ μετάφραση (ἀπὸ τὸν Γουλιέλμο τῆς Moerbeke) τῶν *Πολιτικῶν* τοῦ Ἀριστοτέλη, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Σταγειρίτη φιλοσόφου ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Marsilio, ἐπιχειρεῖται εὐρύτατη συγκριτικὴ ἐξέταση πρὸς τὸν πρῶτο «λόγο» τῆς πραγματείας *Defensor pacis* (χωρὶς νὰ ἀγνοοῦνται καὶ οἱ ἄλλοι δύο «λόγοι»). Δὲν ἐντοπίζονται ἁπλῶς οἱ συγκλίσεις καὶ οἱ ἀποκλίσεις, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνεται γενικότερη σύγκριση καὶ πρὸς τὶς ἀπόψεις ἄλλων, παλαιοτέρων ἢ συγχρόνων τοῦ Marsilio στοχαστῶν ποὺ εἶχαν ἀναπτύξει παρόμοιους προβληματισμούς. Οὐσιαστικὰ τὸ τμῆμα αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ μικρὴ ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ πολιτικοῦ στοχασμοῦ κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ παρέχει ἄφθονο ὑλικὸ γιὰ τὴν μελέτη τῶν ἀλληλεπιδράσεων μεταξὺ τῆς χριστιανικῆς, τῆς ἑβραϊκῆς καὶ τῆς ἀραβικῆς πολιτικῆς θεωρίας.

Ἀκολουθεῖ (σσ. 281-286) συνοπτικὴ παράθεση τῶν κυριοτέρων πορισμάτων τῆς μελέτης καὶ ὑποδεικνύονται πλευρὲς τοῦ ἔργου τοῦ Marsilio ποὺ πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν περισσότερο. Δύο πολὺ χρήσιμα παραρτήματα συμπληρώνουν ὅσα ἀναλύθηκαν στὸ κυρίως τμῆμα τοῦ βιβλίου. Στὸ πρῶτο (σσ. 287-291), ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, ἀπανθίζονται χαρακτηριστικὰ χωρία τῆς πραγματείας *Defensor pacis* στὰ ὁποῖα κυριαρχοῦν οἱ «βιολογικὲς» μεταφορὲς καὶ στὸ δεύτερο (σσ. 293-297) παρατίθενται χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ *Καταστατικὸ* τῆς κοινότητας τῆς Padova, τὰ ὁποῖα μᾶς διευκολύνουν στὴν κατανόηση τῶν προϋποθέσεων ποὺ συνετέλεσαν στὴν διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς θεωρίας τοῦ Marsilio.

Ἡ ἀναλυτικότατη καὶ ἐντυπωσιακὴ βιβλιογραφία ἐκτείνεται σὲ 60 σελίδες (σσ. 299-357). Δύο εὑρετήρια, ὀνομάτων (σσ. 359-361) καὶ θεμάτων (σσ. 362-364) συμπληρώνουν τὸ ἀξιόλογο αὐτὸ βιβλίο, τὸ ὁποῖο εὐχῆς ἔργο θὰ ἦταν ἂν μεταφραζόταν καὶ στὰ ἑλληνικά. Καὶ ὁπωσδήποτε ἀναμένονται μὲ ἐνδιαφέρον καὶ τὰ πορίσματα τῆς νέας μελέτης τοῦ κ. Β. Σύρου, μὲ θέμα *Marsilius of Padua at the Intersection of Ancient and Medieval Traditions of Political Thought,* ἡ ὁποία πρόκειται νὰ κυκλοφορήσει τὸ φθινόπωρο τοῦ 2012 (University of Toronto Press).

Στυλιανος Λαμπακης
Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών/ΕΙΕ